

EDEP YAHU!

İnsanın onuru, mahremiyeti ve kaybolmaya yüz tutan bir medeniyet ölçüsü üzerine

“Edep, insanın görünmeyen elbisesidir.”

İnsan; yalnızca nefes alan, yiyen, içen ve dünya üzerinde kendisine yer arayan bir canlı değildir. İnsan, aklıyla düşünen, vicdanıyla hükmeden, iradesiyle tercihte bulunan ve taşıdığı değerlerle yücelen bir varlıktır. Onu diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerden biri de onur, haysiyet, mahremiyet ve edep duygusudur. İnsan, hayatını yalnızca bedeniyle değil; karakteriyle, inancıyla, ahlakıyla ve geride bıraktığı güzel izlerle anlamlı hâle getirir.

Bu sebeple insan; onuruyla, gururuyla ve şerefiyle yaşamalıdır. Çünkü insanın gerçek değeri üzerindeki elbiseyle, sahip olduğu servetle, makamıyla ya da toplum içindeki şöhretiyle ölçülmez. İnsanın değeri, yalnız kaldığında bile koruduğu ahlakında; kendisini gören hiç kimse yokken dahi vazgeçmediği edebinde saklıdır. Edep, insanın yalnızca başkalarının yanında takındığı geçici bir tavır değil, onun ruhuna yerleşmiş bir hayat ölçüsüdür.

Ne yazık ki günümüzde edep, hayâ ve mahremiyet gibi kavramların toplum hayatındaki yeri giderek daralmaktadır. Bir zamanlar insanı yücelten meziyetler olarak kabul edilen utanma duygusu, ölçülü davranmak, büyüğe saygı göstermek, küçüğü korumak, konuşurken kelimeleri dikkatle seçmek ve giyimde mahremiyeti gözetmek; bugün bazı çevreler tarafından çağın gerisinde kalmış davranışlar gibi gösterilmektedir.

Edepli yaşayan insanlar zaman zaman küçümsenmekte; kendi inancını, kültürünü ve aile değerlerini korumaya çalışanlar “aşırı”, “tutucu” ya da “hayattan kopuk” olarak nitelendirilmektedir. Oysa edep, insanı hayattan koparan bir zincir değildir. Tam tersine edep; insanın hayatla, toplumla ve kendi vicdanıyla daha sağlıklı bir bağ kurmasını sağlayan manevi bir ölçüdür.

EDED Bir Eksiklik Değil, İnsanlık Mertebesidir

EDED, insanın kendisini değersiz görmesi değildir. EDED; insanın kendi kıymetini bilmesi, bedenini, sözünü ve davranışlarını sıradanlaştırmamasıdır. Hayâ sahibi olmak korkaklık olmadığı gibi, ölçülü yaşamak da özgürlükten vazgeçmek değildir. İnsan her istediğini yapabildiği için değil, yapabilecekleri arasında doğru ve güzel olanı seçebildiği için özgürdür.

Sınırsızlık, özgürlük değildir. İnsanı yöneten hiçbir ilkenin kalmaması; onu bağımsızlaştırmaz, arzularının esiri hâline getirir. Gerçek özgürlük, insanın nefsinin her çağrısına boyun eğmeden kendi iradesiyle yaşayabilmesidir. EDED de bu iradenin en güzel tezahürlerinden biridir.

EDED; bakışta ölçü, sözde nezaket, davranışta zarafet ve yaşayışta istikamettir. EDED, insanın yalnızca nasıl giyindiğiyle ilgili değildir. Nasıl konuştuğu, nasıl dinlediği, nasıl yürüdüğü, nasıl baktığı ve başkalarının sınırlarına ne kadar saygı gösterdiği de edebın kapsamındadır.

İnsan diliyle de mahremiyeti çiğneyebilir, bakışıyla da kalp kırabilir. Kaba sözler söylemek, başkalarını küçük düşürmek, özel hayatları teşhir etmek, insanların kusurlarını yaymak, büyüklerin yanında saygısız davranmak ve toplumun ortak değerlerini aşağılamak da edep dışı davranışlardır. Bu nedenle edep meselesini yalnızca kıyafete indirgemek doğru değildir. Fakat giyimde de insanın değer dünyasından tamamen bağımsız olmadığı unutulmamalıdır.

İnsan Giyinen ve Değer Üreten Bir Varlıktır

İnsanlık tarihi boyunca giyim, yalnızca soğuktan veya sıcaktan korunma ihtiyacının sonucu olmamıştır. Kıyafet; insanın mahremiyet anlayışını, kültürünü, estetik zevkini, toplumsal aidiyetini ve kendisine duyduğu saygıyı da ifade etmiştir. İnsan bedeni değersiz olduğu için değil, kıymetli olduğu için korunmalıdır.

Mahremiyet, utanılacak bir eksiklik değil; korunması gereken insani bir hazinedir. Değerli olan her şeyin bir sınırı, bir muhafazası ve bir mahremiyeti vardır. Evimizin kapısı, aile hayatımızın sınırları, kişisel bilgilerimizin gizliliği nasıl korunuyorsa bedenimizin de bir mahremiyeti vardır. Mahremiyet insanı küçültmez; ona değer, derinlik ve şahsiyet kazandırır.

Bugün sokaklarda, televizyon programlarında, reklamlarda ve sosyal medya mecralarında bedenin giderek daha fazla ön plana çıkarıldığına şahit oluyoruz. İnsan, düşüncesinden, ahlakından, bilgisinden ve yeteneğinden önce dış görünüşüyle değerlendiriliyor. Özellikle gençlere, kabul görmek ve beğenilmek için kendilerini daha fazla göstermeleri gerektiği telkin ediliyor. Böylece insan bedeni, manevi bir emanet olmaktan çıkarılarak dikkat çekmenin ve tüketimi artırmanın

aracı hâline getiriliyor.

Bu anlayış, kadını da erkeği de kendi öz değerinden uzaklaştırmaktadır. Kadın yalnızca görünüşüyle, erkek yalnızca gücü ve maddi imkânlarıyla değerlendirildiğinde insanın ruhu unutulur. Oysa insan bir bedenden ibaret değildir. Onun akıllı, vicdanı, merhameti, sadakati, emeği ve inancı vardır. İnsan; bedeniyle değil, bedeniyle beraber taşıdığı bütün manevi değerlerle insandır.

Hayvanlar yaratılışları gereği tabiatın kendilerine verdiği biçimde yaşarlar. İnsan ise akıl, irade, medeniyet ve ahlaki sorumlulukla donatılmıştır. Bu nedenle insanın giyinmesi, yalnızca bedensel bir ihtiyaç değil; mahremiyet ve medeniyet bilincinin de bir ifadesidir. Burada amaç herhangi bir insanı aşağılamak ya da yaratılmışları hor görmek değildir. Anlatılmak istenen, insana verilen akıl ve iradenin beraberinde bir sorumluluk getirdiğidir.

İnsan, kendisine verilen bu yüksek değeri korumalıdır. Bedeni teşhir edilmesi gereken bir eşya değil, saygıyla taşınması gereken bir emanettir. İnancımızın ve kültürümüzün öngördüğü ölçüler de insanı baskı altına almak için değil; onun şerefini, ailesini ve toplum düzenini korumak için vardır.

Edep Önce Ailede Öğrenilir

Toplumun sokaklarında gördüğümüz manzara, aslında ailelerin ve eğitim sisteminin yetiştirdiği nesillerin bir yansımasıdır. Edep eğitimi önce ailede başlar. Çocuk, anne ve babasının sözlerinden çok davranışlarını örnek alır. Evde saygılı bir dil kullanılmıyorsa çocuktan dışarıda nezaket beklemek zordur. Anne ve baba birbirinin onurunu korumuyorsa çocuğa mahremiyet bilinci kazandırılmaz.

Bir çocuğa yalnızca derslerinde başarılı olması öğretilmemelidir. Ona doğru söylemenin, emaneti korumanın, büyüklerine saygı göstermenin, küçüklerle şefkatle yaklaşmanın ve kimsenin olmadığı yerde bile haramdan sakınmanın değeri de öğretilmelidir. Çünkü bilgi sahibi olmak insanı meslek sahibi yapabilir; fakat edep ve ahlak sahibi olmak onu gerçek anlamda insan yapar.

Çocuklarımıza marka kıyafetler, pahalı telefonlar ve türlü imkânlar sunarken onlara manevi sınırlar kazandırmayı ihmal edersek büyük bir boşluk meydana gelir. Maddi imkânlarla büyüyen fakat ruhu beslenmeyen nesiller, mutluluğu beğenilmekte, gösterişte ve sürekli tüketmekte aramaya başlar. Sosyal medyada aldığı beğeni sayısını kendi değerinin ölçüsü zanneder. Daha çok görünmek için daha fazla açılmayı, daha çok konuşmayı ve özel hayatını daha fazla teşhir etmeyi normal kabul eder.

Oysa insanın değeri, kaç kişinin ona baktığıyla değil; onun kaç insanın hayatına iyilikle dokunduğuyla ölçülür. Bir gencin başarısı yalnızca görünür olması değil;

güvenilir, çalışkan, vicdanlı ve vatanına faydalı bir insan olarak yetişmesidir.

Aileler çocuklarına yasaklar koymakla yetinmemeli, bu sınırların neden gerekli olduğunu sevgiyle anlatmalıdır. Baskı, insanı bir süre susturabilir; fakat bilinç insanın bütün hayatını değiştirir. Edep zorla giydirilen bir elbise değil, gönüllü olarak taşınan bir şahsiyet olmalıdır.

Medyanın ve Sosyal Mecraların Sorumluluğu

Toplumdaki edep ve mahremiyet kaybında medyanın önemli bir etkisi vardır. Bugün birçok televizyon programında aile kavgaları, özel hayatlar ve insanların en mahrem meseleleri milyonların önünde konuşulmaktadır. Reyting uğruna acılar sergilenmekte, insanların zaafı eğlenceye dönüştürülmektedir.

Sosyal medya ise görünür olmayı adeta hayatın temel amacı hâline getirmiştir. İnsanlar yediklerini, gittikleri yerleri, evlerini, aile ilişkilerini ve hatta en özel anlarını paylaşma ihtiyacı duymaktadır. Mahremiyet alanı giderek küçülmekte, paylaşılmayan bir hayatın yaşanmamış sayıldığı yanlış yaygınlaşmaktadır.

Daha fazla izlenmek, takip edilmek ve beğenilmek uğruna kullanılan dil sertleşmekte; kıyafetler, davranışlar ve görüntüler daha dikkat çekici hâle getirilmektedir. Toplumda kabul görmek için ölçülü ve edepli olmak değil, sıra dışı ve sansasyonel olmak teşvik edilmektedir.

Medya yalnızca toplumu yansıtan bir ayna değildir; aynı zamanda topluma yön veren büyük bir güçtür. Bu nedenle yapımcılar, yönetmenler, gazeteciler, sanatçılar ve sosyal medya içerik üreticileri önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Sanat özgür olmalıdır; fakat özgürlüğün sorumluluktan bağımsız olmadığı unutulmamalıdır. İnsan onurunu, aile değerlerini ve çocukların ruh sağlığını gözetmeyen bir yayın anlayışı, yalnızca bugünü değil, geleceği de tahrip eder.

Sanatın görevi insanı aşağıya çekmek değil, insan ruhunu yüceltmektir. Sinema, televizyon, edebiyat ve müzik; kötülüğü cazip hâle getirmek yerine iyiliği görünür kılmalıdır. Edebi çağ dışı gösteren, mahremiyetsizliği ise modernlik olarak sunan anlayış sorgulanmalıdır.

Edep Kadına da Erkeğe de Gereklidir

Edep meselesi konuşulurken sorumluluğu yalnızca kadınların üzerine yüklemek doğru değildir. Edep hem kadının hem erkeğin vazifesidir. İnancımız önce insanın kendi bakışını, niyetini, sözünü ve davranışını düzeltmesini ister. Bir erkeğin bakışında ölçü yoksa yalnızca kadınların kıyafetlerinden söz ederek toplumsal ahlak korunamaz. Aynı şekilde kadının veya erkeğin karşısındakini yalnızca dış görünüşüyle değerlendirmesi de insan onuruna uygun değildir.

Edepli erkek; kaba kuvveti marifet saymaz, kadına saygı gösterir, ailesini korur, sözünde durur ve kazancına haram karıştırmaz. Edepli kadın; kendi değerini bilir, onurunu korur, ailesine ve çevresine güzellik taşır. Fakat bu değerlerin hiçbirisi yalnızca bir cinsiyete ait değildir. Sadakat, dürüstlük, merhamet, ölçü ve mahremiyet bütün insanlar için gereklidir.

Bir insanın kıyafeti hakkında konuşurken onun haysiyetini çiğnememek de edebin gereğidir. Edebi savunurken edepsiz bir dil kullanmak büyük bir çelişkidir. Hakaret ederek, insanları küçümseyerek veya toplumun bir kesimini dışlayarak ahlak anlatılamaz. Güzel olan, güzellikle; doğru olan, hikmet ve merhametle anlatılmalıdır.

Bizim itirazımız insanlara değil, insanı kendi değerinden uzaklaştıran anlayışlara olmalıdır. İnsanları yargılamak yerine güzeli hatırlatmalı, örnek olmalı ve gönüllere dokunmalıyız. Çünkü kalpler baskıyla değil, samimiyetle değişir.

Modernlik Edepsizlik Değildir

Edebi savunan insanlar bazen yeniliğe ve modern hayata karşı olmakla suçlanmaktadır. Oysa modern olmak; köklerinden kopmak, inancından utanmak veya mahremiyetini terk etmek değildir. İnsan çağın biliminden, teknolojisinden ve bütün imkânlarından faydalanırken kendi değerlerini de koruyabilir.

Gelişmişlik; sokaklarda ne kadar fazla çıplaklık bulunduğuyula değil, toplumda ne kadar adalet, merhamet, güven ve saygı olduğuyula ölçülmelidir. Bir ülkenin caddeleri modern binalarla dolabilir; fakat insanlar birbirinin hakkına saygı göstermiyorsa orada gerçek medeniyetten söz etmek güçtür.

Medeniyet; yalnızca yüksek binalar, geniş yollar ve gelişmiş araçlar değildir. Medeniyet, toplu taşımada yaşlıya yer vermektir. Komşusu açken tok yatmamaktır. Yetimin hakkını korumaktır. Kadına, çocuğa ve yaşlıya güvenli bir hayat sunmaktır. İnsanların özel hayatlarına saygı göstermektir. Konuşurken kırmamaya, giyinirken ve davranırken toplumun ortak hassasiyetlerini gözetmeye çalışmaktır.

Edep de medeniyetin ruhudur. Edebin bulunmadığı bir gelişmişlik, dışı süslü fakat içi boş bir yapıya benzer.

Toplumsal Hassasiyetler Yeniden Hatırlanmalıdır

Her toplumun kendine özgü inancı, kültürü, geleneği ve ortak değerleri vardır. İnsanların bireysel tercihleri kadar toplumun ortak huzuru da önemlidir. Hiç kimse kendi yaşam biçimini başkasına zorla kabul ettirmemeli; fakat hiç kimse de toplumun manevi değerlerini küçümsemeyi özgürlük zannetmemelidir.

Özgürlük, başkasının değerlerine saldırma hakkı değildir. Nasıl ki inancı veya kıyafeti nedeniyle bir insanı aşağılamak yanlışsa, mahremiyet ve edep konusunda hassas davranan insanları küçümsemek de yanlıştır. Toplum, farklılıkları çatışma sebebi yapmak yerine karşılıklı saygı içerisinde yaşamının yolunu bulmalıdır.

Ancak saygı, yanlış gördüğümüz davranışlar karşısında tamamen susmamız anlamına gelmez. Bir toplum kendi değerlerinin aşındığını görüyorsa bunu konuşmalıdır. Fakat konuşurken adaleti, nezaketi ve merhameti elden bırakmamalıdır. Maksat insanları utandırmak değil, unutulmuş değerleri hatırlatmaktır.

Bugün yeniden “Edep yahu!” demeye ihtiyacımız vardır. Fakat bu söz, insanları aşağılayan öfkeli bir bağırış değil; toplumun vicdanından yükselen merhametli bir uyarı olmalıdır.

Önce Kendimize Söylemeliyiz

“Edep yahu!” derken önce kendi dilimize bakmalıyız. İnsanları incitiyor muyuz?

“Edep yahu!” derken kendi kazancımıza bakmalıyız. Helal ile haramı gözetiyor muyuz?

“Edep yahu!” derken aile hayatımıza bakmalıyız. Eşimize, çocuklarımıza ve büyüklerimize gereken saygıyı gösteriyor muyuz?

“Edep yahu!” derken gözümüze ve gönlümüze bakmalıyız. Başkalarının mahremiyetini koruyor muyuz?

“Edep yahu!” derken yaşantımıza bakmalıyız. Söylediğimiz güzel sözleri kendi hayatımızda uyguluyor muyuz?

Çünkü edep her zaman başkasından beklenen bir davranış değildir. Edep önce insanın kendisinden başlamalıdır.

Sonuç: Edep İnsanın Görünmeyen Elbisesidir

İnsan yalnızca bedenini örten kıyafetlerle değil, ruhunu kuşatan ahlakla da giyinir. Edep insanın görünmeyen elbisesidir. Bu elbise olmadan makamın, servetin, güzelliğin ve şöhretin insana kalıcı bir değer kazandırması mümkün değildir.

Edep; susulması gereken yerde susmak, konuşulması gereken yerde doğruyu nezaketle söylemektir. Edep, başkasının kusurunu örtmek, kendi kusurunu düzeltmeye çalışmaktır. Edep, güçsüzü ezmek, güç sahibinin karşısında da hakikatten vazgeçmemektir. Edep, anneye ve babaya hürmet, eşe sadakat, evlada

merhamet ve bütün yaratılmışlara karşı sorumluluk duymaktır.

Sokaklarımızın, evlerimizin, okullarımızın, medyamızın ve sanat dünyamızın yeniden edep ile buluşması gerekir. Bu değişim yalnızca kanunlarla veya yasaklarla gerçekleştirilemez. Önce kalplerin eğitilmesi, insanlara kendi değerlerinin hatırlatılması gerekir. Edebi bir baskı unsuru olarak değil, insan onurunu koruyan bir güzellik olarak anlatmalıyız.

Gençlerimize bedenlerini teşhir ederek değil; bilgileriyle, emekleriyle, ahlaklarıyla ve ürettikleri değerlerle görünür olabileceklerini göstermeliyiz. Kadının ve erkeğin değerini dış görünüşe indirgeyen anlayışa karşı insanın ruhunu, aklını ve şahsiyetini savunmalıyız.

Unutmayalım ki utanma duygusunun tamamen kaybolduğu yerde sınırlar silinir; sınırların silindiği yerde insanın kendisine ve başkasına karşı sorumluluğu zayıflar. Edep ise insanın içine yerleştirdiği manevi bir sınırdır. Kimsenin görmediği yerde bile ona doğruyu hatırlatır.

Toplum olarak yeniden birbirimize şu kadim sözü hatırlatmalıyız: Edep yahu!

Çünkü edep insanın süsü, hayâ imanın zarafeti, mahremiyet ise şahsiyetin kalesidir. Edebi olmayan bir güzellik geçici, ahlakı olmayan bir başarı eksik, merhameti olmayan bir güç ise tehlikelidir.

Gelin, insanları dışlamadan ve aşagılamadan; güzel örnekler sunarak edebi yeniden hayatımızın merkezine yerleştirelim. Önce kendi sözümüzü, bakışımızı, davranışımızı ve yaşayışımızı düzeltelim. Çocuklarımıza yalnızca iyi bir gelecek değil, o geleceği onurla taşıyabilecekleri sağlam bir şahsiyet bırakalım.

Çünkü insan, ne kadar çok şeye sahip olduğuyla değil; sahip olduğu değerleri ne kadar koruyabildiğiyle yücelir. İnsanı insan yapan yalnızca aklı değil, aklını iyilik ve ahlak yolunda kullanabilmesidir.

Ve insanın onuruna en çok yakışan elbise, hiç şüphesiz edeptir.

**Gazeteci, Senarist ve Yönetmen
Osman Akdağ**